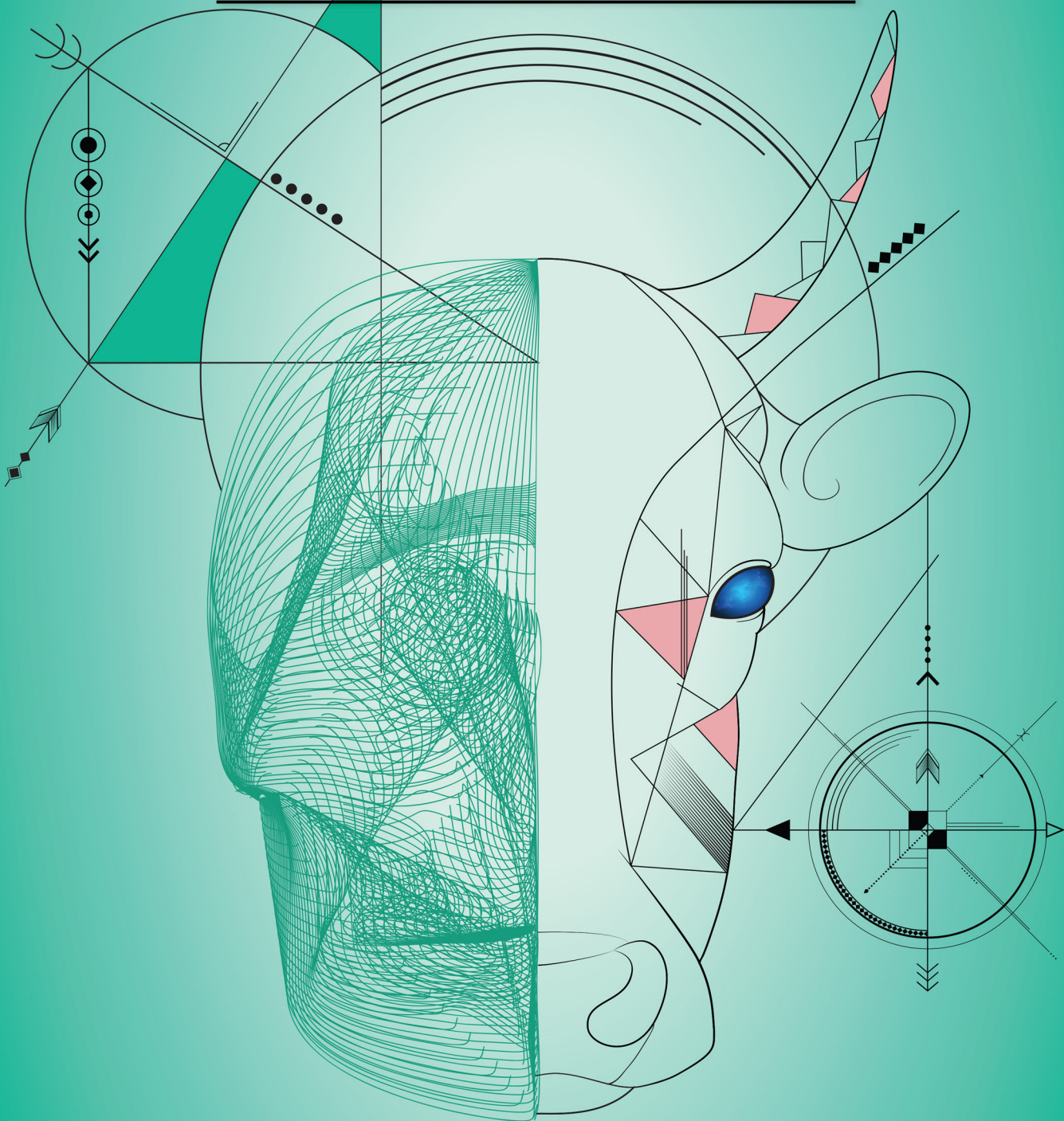

FRONS

BLAD VOOR LEIDSE CLASSICI

THEMANUMMER
METAMORFOSEN

Colofon

Zomerfrons 2016, jaargang 36.4

Hoofredactie

Erik-Jan Dros
Thom van Leuveren
Alisha Meeder

Redactie

Marcella van den Berg
Kaylee Branse
Bas Clercx
Leanne Jansen
Renske Janssen
Maike van Haeringen
Perry Nicolaas
Bengt Rooijers
Anne van Schaik
Nienke Slegtenhorst

Bijdragen worden hartelijk verwelkomd op fronsleiden@gmail.com. Kopij gaarne als Word- of platte tekstdocument met alleen de hoognodige opmaakkenmerken aanleveren. Teksten in het Grieks ontvangen wij het liefst in Unicode. Afbeeldingen ontvangen wij graag los, bij voorkeur digitaal in JPEG-formaat.

Tarieven

Jaarabonnement: €6,00 voor leden van Sophia Aeterna; €11,00 voor overige studenten; €17,00 voor niet-studenten. Contributie kan worden overgemaakt op **NL41 INGB 0005 2972 28** t.n.v. **Sophia Aeterna Leiden**. Abonnees ontvangen per collegejaar vier afleveringen van Frons. Het is mogelijk om losse nummers van Frons na te bestellen. Een los nummer kost voor studenten €3,00 en voor niet-studenten €4,50.

Adverteren

Indien u interesse hebt om te adverteren, kunt u contact opnemen met de hoofredactie. De tarieven zijn als volgt:
Eenmalig: halve pagina €20,00; hele pagina €30,00; achterpagina €35,00.
Jaargang: halve pagina €50,00; hele pagina €75,00; achterpagina €85,00.

Contactgegevens

E-mail: fronsleiden@gmail.com
Frons (GLTC)
Doelensteeg 16
2311 VL Leiden

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
<i>Thom van Leuveren</i>	
Make-overs van de Metamorfosen:	
Apollo en Daphne in Engelstalige poëzie	5
<i>Peter Liebregts</i>	
Ontpoppende classici	10
<i>Charlotte van der Voort</i>	
Narcissus en Echo	12
<i>Tom Zwanenburg</i>	
Over monsters en mensen	15
<i>Tom de Bruin</i>	
Hightech, Hartstocht en Horror	19
<i>Daphne Bos</i>	
Icarus	22
<i>Fleur Wetsema</i>	
Phaëtons mislukte metamorfose	
verteld in de Gouden Eeuw	24
<i>Stijn Bussels</i>	
Muntafbeeldingen	30
<i>Perry Nicolaas</i>	
Zo koud als lood	34
<i>Kaylee Branse</i>	
Wie is er bang voor metamorfosen:	
de wet van wetloosheid	37
<i>Frans-Willem Korsten</i>	
Pyramus en Thisbe, een komedie	41
<i>Bengt Rooijers</i>	
Vraag het aan Tante Terentia!	45
<i>Tante Terentia</i>	
Egootje	

Over monsters en mensen

Tom de Bruin

Monsters zijn *hot*. Televisiekanalen zenden meer en meer monsterseries uit: *Penny Dreadful*, *The Walking Dead*, *True Blood* en *The Vampire Diaries* zijn ongekend populair. Monsters zijn niet meer verbannen tot horrorfilms en je komt ze steeds vaker in grote blockbusters tegen. Zelfs klassieke boeken worden herschreven om monsters toe te voegen aan eeuwenoude teksten en ondertussen verschijnen ook deze als films: *Pride and Prejudice and Zombies*. Ook in de academische wereld zijn monsters niet meer weg te denken. De eerste verkennende stappen om monsters op de wetenschappelijke agenda te krijgen werden al in de jaren negentig van de vorige eeuw genomen. Eerst onder de naam *Monster Theory* en in de afgelopen jaren als *Monster Studies*. Ondertussen geven gerenommeerde uitgevers als Ashgate inleidende teksten uit, geredigeerd door een tweede generatie monsteracademici. In Europa zijn honderden daarvan verenigd in *The Monster Network*. Eerder dit jaar vond de eerste Europese monsterconferentie in Stavanger plaats, waarschijnlijk de eerste van vele. Rond het thema *The Promises of Monsters* kwamen meer dan vijftig academici bijeen.

Wat zijn monsters?

Het is lastig monsters precies te definiëren. Tegenwoordig zien we monsters als alles wat imaginair, onnatuurlijk, angstaanjagend of gewoon ontzettend groot is. In vroegere tijden hadden we daar andere beelden bij. Monsters zijn bijna altijd slecht geconstrueerd, gebouwd uit lichaamsdelen die niet bij elkaar passen. Ze zijn grotesk door een teveel aan organen en eigenschappen. Hoe een monster er ook uitziet, het is een cultuur die beeldbepalend is. Vanuit dit uitgangspunt groeide in de afgelopen jaren

interesse in monsters bij een aantal academici uit tot een ware kritieke methode: *Monster Studies*. Hierbij wordt de rol van monsters en het ‘monstrous’ onderzocht. Jeffrey Jerome Cohen, een van de grondleggers, beschrijft het als een manier om culturen te lezen aan de hand van de monsters die zij zelf verwekken.

Limieten en anders-zijn

Monsters spelen een belangrijke rol in een cultuur. Ze lijken anders, ze denken anders, ze handelen anders. Door zo totaal anders te zijn, definiëren ze de limieten van wat normaal is. Omdat zij totaal buiten de algemeen geaccepteerde ethiek en esthetiek staan, bewaken zij als het ware de grenzen van het sociaal acceptabele. Zij bewaken de grenzen van cultuur. Toch is deze begrenzende rol niet de verklaring voor de alomtegenwoordigheid van het monster in culturele teksten. Die aanwezigheid kan verklaard worden uit de gruwelijke aantrekkelijkheid van het monster. Daarom hebben teksten met monsters vaak een driedelige structuur. Eerst wordt het monster toegelaten, dan wordt het monster als tijdelijk vermaak onderhouden om uiteindelijk weer verbannen te worden. Teksten zijn daarom een veilige plek om sociaal onacceptabel gedrag te beschrijven en af te wijzen. Gedrag dat, als we eerlijk zijn, verschrikkelijk aantrekkelijk is. Wij verlangen naar monsters, ook al vertrouwen we ze niet. Wij haten ze, maar benijden ze tegelijkertijd.

Tijdelijkheid is ontzettend belangrijk. Monsters krijgen een tijdelijk bestaan in een duidelijk omschreven plaats. Culturen doen dit in feesten: Carnaval of Halloween, maar ook in teksten. De tekst is monsterlijk, maar alleen tijdens het lezen leeft het monster. Na

het verlopen van de van tevoren vastgestelde tijdslijm, verdwijnt het monster. Orde wordt weer hersteld, goed en kwaad worden weer gescheiden, en het zelf wordt onderscheiden van de ander. Het monster is en blijft de ander. Zo blijft het monster een symbool voor alles wat anders is dan jij zou willen zijn. De tweestrijd tussen dit anders-zijn en de natuurlijke begeerte naar de ander, laat een belangrijk kenmerk van het monster zien. Het monster spiegelt delen van onszelf die wij onderdrukken. Het aantrekkelijke monster laat zien dat wijzelf ook monsterlijk zijn. Dat is het meest gruwelijk van het monster: het is noch geheel de ander noch geheel onszelf. Het monster demonstreert onacceptabel gedrag gebaseerd op onze, noodzakelijk diep verborgen, onacceptabele gedachten en handelingen.

Bestaan monsters echt?

Vaak is de oncategoriseerbaarheid van monsters een uitdaging. Al gauw rijzen vragen als: ‘Zijn de monsters bedacht of echt?’, ‘Zijn ze allegorieën of metaforen?’, ‘Zijn monsters niet meer of minder onze onbewuste emoties, angsten en vooroordelen?’ Deze pogingen om monsters heel precies te definiëren zijn gedoemd te falen. Monsters bestaan omdat culturen ze creëren. Cohen gaf eens op de vraag of monsters echt bestaan het zeer bekende antwoord: “Ze moeten wel bestaan, want als ze niet bestaan, hoe zouden wij kunnen bestaan.”¹ Monsters, in welke vorm dan ook, worden geproduceerd door een cultuur. En door de monsters in teksten te onderzoeken, kunnen wij leren over de cultuur waaruit deze tekst voortkwam. De tekst blijft een getuige van een sociaal-cultureel milieu, voor een deel gedefinieerd door de monsters dat het vreest.

Een monsterlijke casestudy

Ergens in de tweede eeuw van de gewone jaartelling kregen de *Testamenten van de twaalf*

patriarchen hun finale vorm. Een christelijke schrijver/redacteur creëerde een boek bestaande uit twaalf afscheidsredes, mede op basis van bestaande teksten en tradities. Elke zoon van Jakob, de stamvaders uit de joodse traditie, kreeg een rede waarin hij terugblikte op zijn leven, vooruitkeek naar de toekomst, en zijn kinderen advies gaf voor hun leven. Dit advies centreerde zich op het christelijke dubbelgebod: Heb God lief en heb je naaste lief.

Deze *Testamenten* staan vol monsters. Geen fysieke monsters, maar geestelijke monsters. De onzichtbare krachten van de duisternis, kwade geesten genoemd, worden uitgebeeld met een heel directe en krachtige invloed op het leven van elk mens. Zij hebben invloed op het meest belangrijke van de mens: zijn rede (νοῦς). De *Testamenten* leggen een bijzondere nadruk op de rede. In het beeld van de *Testamenten* bestaat de mens uit een menselijke geest die tussen goede en kwade geesten in staat. De kwade geesten beïnvloeden de mens, zodat hij slechte dingen denkt en uiteindelijk ook slechte dingen doet. De mens moet ervoor zorgen dat zijn rede niet beïnvloed wordt door de slechte geesten, en zo kan hij een rechtvaardig leven leiden.

Monsterlijke lichaamsdelen

Het mensbeeld in de *Testamenten* wordt in het *Testament van Reuben*, het eerste testament, vrij duidelijk uitgewerkt. Bij de schepping schonk God de mens acht geesten, die zijn natuur bepalen. Deze zijn: leven, zien, horen, ruiken, spreken, proeven, voortplanting en slapen. Al gauw bemoeide Gods vijand zich met de mens en er ontstonden ook acht kwade geesten in de mens: ontucht, hebzucht, vijandigheid, vleierij en bedriegerij, arrogantie, liegen, onrechtvaardigheid en slapen. Deze slechte geesten zijn verbonden met verschillende lichaamsdelen. Zo komt ontucht uit de geslachtsorganen, hebzucht uit de maag, vijandigheid uit de lever en gal, etc. Op deze

manier worden bepaalde delen van je eigen lichaam geassocieerd met het kwaad.

Deze associatie wordt door het boek heen volgehouden. Wanneer Simeon in zijn testament plannen smeedt om zijn broer Jozef te vermoorden, verdort zijn hand. Oftewel: het deel van zijn lichaam dat overeenkomt met de slechte daad, manifesteert zichzelf op een monsterlijke manier. Gad legt in zijn testament uit hoe het werkt. “Het lichaamsdeel waarmee iemand de fout in gaat, daarmee wordt hij gestraft” (I. Gad 5:10). Een simpele lezing impliceert een toepasselijke en ironische straf van God, maar de antropologie in de *Testamenten* vraagt om een genuanceerdere uitleg. Wanneer Gad zijn broer Jozef steeds meer haat, dan rijst dat op in zijn lever. Oftewel, de kwade geest van de haat manifesteert zichzelf in Gads lever, de gevolgen van deze kwade oprisping vinden dan ook plaats in hetzelfde orgaan.

Monsterlijke rede

De machten van het kwaad beïnvloeden meer dan alleen de lichaamsdelen. Simeon vertelt in zijn testament hoe jaloers hij was op Jozef. De geest van de jaloezie treiterde hem. Zijn lichaam en geest werden opgejaagd, hij werd van binnen opgevreten. Hij kon niet meer duidelijk nadenken. Uiteindelijk concludeert hij:

“En zelfs in de slaap verschijnt het verlangen naar het kwaad. Het vreet je op. Het verwart de ziel met kwade geesten, het schrikt het lichaam op, het wekt de geest vol verwarring. Op deze manier verschijnt hij tegenover anderen alsof hij bezeten is door een kwade, giftige geest.” (Testament van Simeon 4.9).

De laatste zin is vooral toepasselijk. Het lijkt alsof de jaloeerse persoon bezeten is door een kwade geest. Niet alleen wordt Simeon getreiterd door het monsterlijke, maar

wanneer het monsterlijke vat op hem krijgt, zien anderen hem ook als monsterlijk.

Monsters zichtbaar maken

In deze twee voorbeelden merken we de macht van de monsters in de *Testamenten*. De *Testamenten* zijn, zoals gezegd, voornamelijk geïnteresseerd in de rede van de mens. De rede moet consequent juiste keuzes blijven nemen. De kwade geesten hebben geen fysieke aanwezigheid en hebben dus geen fysieke invloed op de wereld. Maar door de mens kan dit onzichtbare monsterlijke zich manifesteren in de zichtbare wereld. Het grote gevaar waar de *Testamenten* hun lezers voor waarschuwen, heeft te maken met de ander. Het monster is de ultieme ander, maar de *Testamenten* laten zien dat elke persoon ook de ander kan worden. Door de invloed van het kwaad kan een persoon de grens naar het monsterlijke overschrijden, en zelf een monster worden. Compleet met monsterlijke lichaamsdelen en zelfs een geheel monsterlijk uiterlijk. Voor de *Testamenten* is de ander dus niet een gemarginaliseerde groep, maar een algemeen aspect van de menselijke natuur. Terwijl een persoon dus steeds meer de invloed van de kwade geesten toelaat, wordt hij langzaamaan de ander. Hij is dan niet meer zichzelf en heeft niet meer de kenmerken van zichzelf. Terwijl hij geleidelijk naar het kwade verschuift, verliest hij alle hoop dat hij zichzelf zal blijven. Zo wordt een persoon alles wat hij haat.

Het basale uitgangspunt voor de ethiek in de *Testamenten* is hiermee dicht gerelateerd. De mensheid is er uiteindelijk verantwoordelijk voor dat het kwaad zichtbaar wordt in de wereld. De onzichtbare monsters worden belichaamd in de daden, houdingen en zelfs de lichamen van de mensen die verleid zijn. Zo vecht je als mens niet alleen tegen het kwaad, maar tegen het zelf worden van een kampioen van de grote vijand. De schrijver roept zijn toehoorders op om niet te worden wat zij het

meest haten. Het monsterlijke moet buiten de gemeenschap en het liefst buiten de wereld blijven.

Meer lezen over Monster Studies?

Cohen J.J., ed., *Monster Theory: Reading Culture* (Minneapolis, 1993).

Halberstam J., *Skin Shows: Gothic Horror and the Technology of Monsters* (Durham, NC, 1995).

Kearney, R., *Strangers, Gods, and Monsters: Interpreting Otherness* (Londen, 2003).

Mittman, A.S., P.J. Dendle eds, *The Ashgate Research Companion to Monsters and the Monstrous* (Farnham, 2013).

Shildrick M., *Embodying the Monster: Encounters with the Vulnerable Self* (Londen, 2002).

¹ J.J. Cohen, 'Monster Culture', in: idem ed., *Monster Theory: Reading Culture* (Minneapolis, 1993) 20.

Tom de Bruin is primair geïnteresseerd in het vroege christendom. De Bruins onderzoek richt zich voornamelijk op verschijningsvormen van het kwaad – Satan, demonen, kwade geesten – zoals dat waargenomen kan worden in de teksten van het antieke jodendom en christendom. Zijn proefschrift is in 2015 gepubliceerd als The Great Controversy: The Individual's Struggle Between Good and Evil in the Testaments of the Twelve Patriarchs and in their Jewish and Christian Context door Vandenhoeck en Ruprecht.

